

עארף-אל-עארף. אף כי נפוצה שמועה באותם הימים כי המשלחת גילחה את ארון הקדש ושני לוחות הברית. המוסלמים—טען עארף אל עארף—לא היו מרוצים מחפירות אלו, לא משום שהם מתנגדים לחקירות מדעיות אלא מפני שהחפירות התנהלו בסתר ובחשכת הלילה, בלי שיוגד להם דבר על מטרותן. הם כעסו על שיח' אל חרם, השיח' ח'ליל אל אנצארי המכונה בשם א-דנף. הממשלה אסרה אותו במשך תקופה ידועה ואחר כך הענישה אותו.

אחד ממשכילי המוסלמים שחי באותה תקופה מתאר את הזמנים ההם כטוערים מאד, ומציין כי שיח' ירושלים נחלקו בדעותיהם; היו כאלה שתמכו בחפירות ואחרים שהתנגדו להן.

יהושע בן-חנניה

דברי ביקורת*

ח. א. גינזברג, שכבר יצאו לו מוניטין כאחד מטובי החוקרים של האוגריתית, חזר והעניק לנו חיבור יקר-ערך מפרי חקירותיו, את "אגדת כרת המלך, עלילה כנענית בת תקופת-הברונזה"¹. החיבור יצא לאור בצורה צנועה—כחוברת כפולה בסדרת "מחקרי-התוספת" לבעון BASOR היוצא בעריכתו של ו. פ. אולברייט—ואינו מחזיק אלא 50 עמודים; אולם הודות לשיטת-החדפסה החסכונית וכשרון-הצמצום של המחבר הריהו בהינתן "מועט המחזיק את המרובה". יתר-על-כן לא נגזים אם נאמר, שחוברת זו היא אחת מן החשובות שבתרומות המקוריות להבנתה של הספרות האוגריתית רבת הקשיים והמכשולים.

החוברת מכילה את כל שלושת הלוחות של עלילת כרת, שנודעו עד עתה, דהיינו IK, II K, ו-III K². לוח IK כבר נתפרסם בשנת 1936 בכרך בפני עצמו, ואילו שני הלוחות הנותרים נדפסו בכרכים 22 ו-23 של כתב-העת Syria, שיצאו בצרפת במשך שנות 1941 עד 1945 ולא הגיעו לארצות שמוחץ לאירופה אלא בשנה שעברה, וגם אז רק במספר טפסים מזומצם. גדולה היא אפוא גם החשיבות המעשית הגודעת לחוברתו של גינזברג: היא משמשת סמריסוד להכרתו של חומר חדש וחשוב זה.

ובאמת נתכוון אף המחבר לשוואת לחיבורו גם אופי של ספר-עזר וספר-לימוד: לא הסתפק בהרצאת חידושו המרובים והחשובים, אלא הציג לפנינו את כל נוסח העלילה בתעתיק לאטיני, העמיד בצדו תרגום אנגלי מלא ככל האפשר, הקדים לו מבוא מפורט (ובכלל זה גם רשימה ביבליוגרפית חשובה) וכן—אחרון אחרון חשוב—צירף אליו ביאור לשוני וענייני מפורט. יש להצטער על שלא הוסיף גם מפתח-מלים תמציתי, מעין השלמה למלון שבסוף דקדוקו האוגריתי של גורדון³; מפתח כזה לא היה מגדיל את היקף החוברת יתר על המידה, אבל היה בו כדי לסייע סיוע רב בהפקת מלוא התועלת מביאורו של גינזברג—לא בלבד לגבי עלילתו אלא גם לגבי כל הטכסטים האוגריתיים בפרט והלכסיקוגרפיה השמית בכלל.

* המערכת מודה לפרופ' מ. ד. קאסוטו על שהואיל לקרא הגהה של מאמר תלמידו המעולה, שלא זכה לראות את דבריו אלה מסודרים בדפוס.

H. L. Ginsberg, *The Legend of King Keret: A Canaanite Epic of the* (1) *Bronze Age* (Bulletin of the American Schools of Oriental Research, Supplementary Studies Nos. 2—3), New Haven, 1946, 50 pp., 2 pl., \$ 1.25.

(2) הגני מוסיף להשתמש בסימנים אלו, שהם סימניו של המהדיר הראשון וירולו, אפעלפי אין הם מתאימים להמשך הסיפור, וגינזברג אף נתן בהם סימנים חדשים מְשֻׁלֵּי.

(3) על ספר זה ראה לשוננו, י"ג (תש"ח), ע' 191—202 (ובמיוחד ע' 200—201).

שלא כרוב שאר סיפורי אוגרית, המספרים בעיקר על אלים דְרִי שְׁמִים, עוסקת עלילתנו בכני-אדם יושבי ארץ, ומשום-כך עוררה, כידוע, עניין רב מבחינה היסטורית וגיאוגראפית. בייחוד נודעה המחלוקת המדעית בעניין "ההשערה הנגבית" של וירולו ורדיסו, וההולכים בעקבותם, שלפיה התרחשו המאורעות המסופרים בלוח I K בדروמה של ארץ-ישראל, בעלי השערה זו חשבו למצוא בלוח הנ"ל כמה וכמה שמות-עצם פרטיים, בעיקר שמות אֶתְנִים וטופוגראפיים, ובנו עליהם תלי-תלים של הלכות היסטוריות מתמיהות. אולם עד-מהרה נחברה, שרוב רובם של שמות-העצם הפרטיים כביכול אינם אלא חיבות רגילות, שמות-עצם כלליים או צורות-פועל — עד שהיום כמעט אין חוקר בעל-משקל הַדְּבָק בהשערה הנגבית. כבר הוכיח באומגארטנר, שלא היה כרת "מלך צידוניים"⁴, כמו שֶׁחֶשְׁבוּ וירולו; גם הקשר בין שמו של כרת ובין הַפְּרָתִים אין לו על מה שיסמוך, והווקאליוזאציה המקובלת, Keret. המיוסדת על קשר מדומה זה, אינה אפוא אלא הסכמה בעלמא. לא נחתורה אף זְהוּתוֹ של המקום הנקרא אָדָם, אבל גינזברג הביא ראיות חדשות נגד זיהויה באָדָם. בעלילתנו נזכרות אָדָם רבת ו-אָדָם תָרַת, והואיל ומצינו עזה בלוח III K חֶבֶר רבת ו-חֶבֶר תָרַת כשמוחיה של עיר-בירתו של כרת המלך, מניח גינזברג, שגם במקרה של אָדָם אין לפנינו אלא שני שמות של מקום גיאוגראפי אחד⁵. לעומת זה אין המחבר מכריע בדבר מהותה של חיבת נגב הנזכרת בלוח I K, אולם מכל-מקום דוחה הוא את זיהויה בנגב זו שבדרומה של א"י. רק הוכחת הערים צור וצידון נראית בטוחה⁶, אבל קשרן המדויק אל מהלך המאורעות המסופרים מוטל אף הוא בספק. הרקע הגיאוגראפי של עלילתנו נשאר אפוא סתום כמות שהיה, ודומה כי הבהרתו טעונה עדיין תגליות חדשות בשדה הטופוגראפיה של סוריה בתקופת הברונזה התיכונה והמאוחרת.

מאידך גיסא הצליח ג. להבהיר בהרבה את סיפור-המעשה בקווי העיקריים: כרת המלך שָרְד לבנו מכל בני-ביהו והוא ממרר בככי על כך, אֶל בא אליו בחלום-הלילה וכרת מפיל תחינתו לפניו, שיתן לו שם ושארית. האל מצווהו להחונן למסע צבאי על אָדָם ולבקש את נכדת מִלְכָּה לו לאשה. כרת עושה כדבר אֶל, ו-פבל, מלך אָדָם, שולח אליו מלאכיה-שלום המבטיחים לו כסף וזהב וכל טוב, אך כרת דורש רק את חרי היפה לאשה. עד כאן לוח I K. הלוח הבא, III K⁷, מקוטע עד-מאוד, אבל יוצא ממנו כבירור, שזיווגו של כרת עם חרי עלה יפה והיא ילדה לו צאצאים לרוב. בהמשך הלוח מסופר על שלושה משתאות ("זִבְחָיִם"), ש-חרי עושה אותן במצוות כרת. בראש הלוח השלישי, II K, אנו למְדִים ש-כרת מוטל על ערש-דוי ובני-ביתו — בייחוד אֶל חָּ בְנו רֵת־מִנַּת בתו — חוששים לחייה. אֶל הרחום פונה אל פמיליא שלו ושואל: "מִי בְאֵלִים יודע להסיר מחלה?"⁸, אך משיאין באלים עונהו, והוה יוצר לו יצור נקבי, שעת קת, לרפא בה את המלך החולה⁸. באפיוודה

Baumgartner, *ThLZ* 1938, col. 14; idem, *JPOS* 18 (1938), p. 50 foll., (4) והשווה גם מה שכתב ב-*Theologische Rundschau* N. F. 13 (1941), S. 17

(5) גורדון בסקירתו הרהוטה [*BASOR* 105 (Feb. 1947), p. 11] חולק על דעה זו, ותמיהני אם בכלל אפשר להכריע בנידון זה הכרעה ודאית בשעה זו. אולם רצוני להעיר: (א) הפסוק אֶל חָצַר אָדָם רבת ו-אָדָם תָרַת אָדָם יתנת אֶל ואָשֶׁן אָב אָדָם (I K: 133—136), "אל חָצַר אָדָם רבת ו-אָדָם תָרַת (כי) אָדָם מתנת אֶל ותשורת אני האדם", אינו מתפרש יפה אלא על סמך היותו של אָדָם רבת ב-אָדָם תָרַת, שאם-לא-כן לא יהיה מובן מדוע שתיהן נכללות אחר-כך במונח אָדָם האחד. (ב) האטימולוגיה *šerru* אין בה כדי להפריך דעה זו, כשם שאין באטימולוגיה כִּי לסייע לה, ובצדק נמנע גינזברג מלהסתמך בנידון זה על השוואות אטימולוגיות, כי רק קריטריונים ענייניים יוכלו להכריע בשאלה זו.

(6) אפילו על זה קמו עוררין, ראה מה שכתבה א. הַרְדִּיָּה, *Syria* 24 (1944—45), p. 272a

(7) בדבר סימני הלוחות עיין הערה 2. (8) ראה עוד להלן, ע' 60.

האחרונה בא יצב, בנו בכורו של כרת, ומוכיח את אביו על הזניחו את חובותיו כלפי העם ותובע ממנו שימסור את המלוכה לידו, אך המלך מקלל אותו קללה נמרצת.

לנוכח מצבם המקוטע של הטכסטים לא ייפלא כי פרטים לא-מעטים נשארו עדיין סתומים, אולם תמצית הסיפור, כפי שנתתיה לעיל בעקבות ג.⁹, נראית ודאית בעיקרה. ביאורו של ג., התופס 18 עמודים באותיות וזעירות, הוא אוצר בלום של ידיעות והערות מאירות-עיניים על כל הספרות האוגריתית כולה וגם על הספרות התנ"כית. דרכו הידועה של ג., לחזור לעומק משמעותם של הכתובים מתוך בירור מדוקדק של הצורות הלשוניות והספרותיות. אפיינית היא גם לחיבורו זה, ואין תימה אפוא שהצד הבלשני-הפילולוגי שבביאורו מרובה על הצד הדתי-ההיסטורי. לשם השוואה – הן מצד הלשון והן מצד העניין – הוא משתמש, מלבד המקרא, בעיקר באפיגרפיה הפיניקית והארמית ובספרות התלמודית, אבל אבן-הפינה של פרשנותו היא הבנת הטכסטים מתוך עצמם. כמובן אין לצפות, שכל פירושויו כולם יתקבלו על דעת רוב האוגריתולוגים, והמחבר אף הוא אינו מְשֵׁלָה עצמו בכגון זה. אולם נראה לי, שתקותו כי "ברוב המקרים בְּרָתִי לי את המשובח שבפירושי קודמי ורוב הצעותי המקוריות יהיה בהן משום התקדמות ורק במועט שבמועט מהן. משום נסיגה וסטייה מן הדרך" לא הייתה תקוות שווא. גם העתקת הנוסח מזוייקת מאוד בדרך כלל¹⁰), רק חבל שלא דקדק לסמן את גודל הרווח שבמקומות המקוטעים¹¹), כי יש מקום לחשוש שמא לא כל קוראי חוברתו יטרחו לעיין באבטוגראפים המקוריים (לפי צעת המחבר בע' 5, הערה 8).

אסיים סקירתו זו בהערות אחדות שנודמנו לי אגב עיון בחוברת. אשר לפרטי ההערות הללו עלי להקדים ולהעיר שכמה מן המאמרים הרשומים ברשימתו הביבליוגרפית של ג. לא הגיעו לידי עד עתה.

ל לוח IK:

(א) שורות 18–20: מַחְמַשְׁתַּי. יֶאֱתַכְּמָה רֶשֶׁף. / מִתְּדַתְּתַי. עֵלַם יִם מתפרשות לפי ג. כך: „חמישית אֶסְפָּה דְּבַר, ששית כְּסָה יִם“. כדאי לציין, שאף ייבין¹²) הגיע באופן עצמאי לידי המסקנה, שתיבת עֵלַם היא פועל ולא שם-עצם. באשר לאטימולוגיה של עֵלַם זו, הרי קשה לקבוע בה מסמרים, הואיל ו-עֵ אוגריתית מתאימה לפעמים ל-גַּח ערבית ולפעמים ל-ט ערבית; אולם נדמה לי, שכאן מכריע המשך-הכתוב לטובת פירוש מעין ה"נל". ייבין הציע¹³) לקשר עֵלַם אל השורש חֶל הערבי, אולם התעלם מן העובדה שאין התאמה חוקית בין עֵ אוגריתית לבין ח ערבית.

(9) ע' 8–9.

(10) אבל בדיקות-נסיון הראו שיש בו אי-דיוקים קטנים. מטבע הדברים הוא, שאפשר לפעמים לחלוק על קריאתן של אותיות מטושטשות, אפעלפי שנראה לי כי בכמה מקומות מן-הראוי היה להעיר על יותר מאפשרות-קריאה אחת. גם השמטתן של הנקודות המסמנות את יתדות-ההפסק (כגון ו.1. תִּלְתֵּתָה, I K: 206) אינה חשובה ביותר, ובקצת מקומות יש בוודאי לזקוף זאת על-חשבון טעויות-הדפוס. אולם מצאתי גם מקום אחד, שבו הכניס המתרגם תיקון (מוצדק) לתוך הטכסט מבלי להעיר על-כך לא בטכסט גופו ולא בביאורו למקום הנידון: ו'יען במקום כ'יען (II K iv: 10).

(11) למשל, בשורה האחרונה שבע' 20 נדמה לכאורה כאילו הרווח גדול אך במקצת מן הרווח שבשורה הקודמת, אך המעיין האבטוגראף ימצא כי בשורה האחרונה יש מקום ל-6 אותיות רחבות, ואילו בשורה שלפניה רק ל-3 אותיות רחבות בערך. (באואר במהדורתו ואף גורדון כבר סימנו בקירוב את מספר האותיות החסרות).

(12) בספר טורטשינר (= לשוננו ט"ו), תש"ז, ע' 131, הערה 3.

(13) במקום הנ"ל.

(ב) אגב ביאורו לשורות 37—43 של לוח I K מעמידנו על צירוף משולש של משפטי-שאלה, שאחד מהם עיקר ושני הנותרים טפל. צירוף זה משותף ללשון אוגריתית וללשון המקרא, אלא שבאוגריתית פותח הצירוף בשאלה העיקרית (ושתי השאלות הטפלות משמשות כעין פירוט או השלמה לו), ואילו בלשון המקרא קודמות שתי השאלות הטפלות לשאלה העיקרית (המשמשת מעין מסקנה לקודמותיה). דוגמאות:

„מדוע בָּאָה הַגְּבֵרַת אֶת־רַת [י]ם?...? „הַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל?
הַרְעוּב רַעְבָּה ו...? „אִם-יֵלִיד בֵּית הוּא? (15)
אִם צְמוּא צְמָאָה ו...? (14) „מדוע הָיָה לְבוּ? (16).

אפשר להוסיף על דוגמאותיו של ג, אך אסתפק כאן בדוגמה אחת נוספת הלקוחה אף היא מספר ירמיהו: העצב נפוץ גבוה האיש הזה כניהו? אם-כלי אין חפץ בו? מדוע הוטלו הוא ורעו והשלכו על-הארץ אשר לא יָדְעוּ? (17) — מאידך גיסא ברצוני להעיר על הכתוב בישיעהו נ', ב': „מדוע בָּאתִי (18) וְאֵין אִישׁ?...?

הַקְצוֹר קְצָרָה (19) יְדִי מִפְדוֹת?
וְאִם-אֵין-בִּי כֹחַ לְהַצִּיל?

בפסוק זה אנו מוצאים ממש אותו טיפוס כמו בדוגמאות האוגריתיות, דהיינו: „מדוע...? „ה...? (ו)אם...?..”.

(ג) בעמוד 40 מפרש ג. את התיבה וְלָךְ, המודמנת לראשונה בשורה 152 של לוח זה (והבאה אח"כ עוד שלוש פעמים בעלילתנו), כ-*infinitivus consecutivus* המקוצר מן *wa-yaladu* (= *וְלָךְ). לפי זה נוכל לפרש עכשיו גם את התיבה הראשונה של הפסוק: וְתָן, קְלָהּ, בְּעֶרְפַת (II AB iv-v : 70) כמקוצרת מן *wa-yatanu*, ואין צורך איפוא לתקן וְתָן⁽²⁰⁾.
(ד) האות השלישית המטושטשת שבשורה 177 דומה באבטוגראף יותר ל-א מאשר ל-א (כצילום אין להבחין)⁽²¹⁾; יש לשקול איפוא את האפשרות, שהנוסח שונה כאן במקצת מן המקום המקביל שבשורה 86, ושמה יש לקרוא ולהשלים כאן רק: וְיֵצֵא (177) צִבְאָה [ו]. [נכ] וכי.
ל לוח II K:

(א) דברי כרת אל אֶלְחָאֵ בְנו (45 — 25 : i-ii), שבהם הוא מדבר גם על הַתַּמְנַת בתו, לא נתבררו כל צרכם. בייחוד מטופק בעיני כל עניין „הנגינה”, שג. מנסה למצוא אותה כאן. — בשורה 34 מתרגם ג. תיבת שְׂדֵם „יְגוֹן(?)”, וכנראה הסתמך בזה על שֶׁגֶם שבערבית. — לתיבת

(14) המקור האוגריתי: II AB iv-v : 31 — 34.

(15) ה"בִּרְה" שבזוגות משפטי-שאלה ריטוריים מעין "העבד ישראל אם-יליד בית הוא" איננה אמיתית, אלא זהו סוג מסוגי התקבולת. דוגמאות לכך ראה, Gesenius — Kautzsch — Cowley, *Heb. Gram.* § 150h; Joüon, *Grammaire d'hébreu biblique*, Rome, 1923, § 161 e, rem.

(16) ירמיהו ב', י"ד.

(17) ירמיהו כ"ב, כ"ח.

(18) על ההבדל בין הגיון והבעה לשונית במשפטי-שאלה מעין "מדוע באתי ואין איש" ? עיין Joüon, *op. cit.*, § 161 k.

(19) תן דעתך על השימוש ב"מקור המוחלט" — גם כאן וגם בדוגמה האוגריתית שהובאה לעיל.

(20) כך עדיין גינזברג, כתבי אוגרית (תרצ"ו), ע' 70, וגם Gordon, *Orientalia* N. S. 12 (1943), p. 44.

(21) יש צורך בבדיקת הלוח עצמו; אולם עצם העובדה שהאבטוגראף של ו י ר ו ל ו מראה אַ אַפְעֵלְמִי

שבהעתקתו כתובה אַ מעידה לטובת האבטוגראף.

[מתן(?) שבשורה 36 הוא משווה: בהיסוס את הפועל המתין שבלשון חכמים, ומן-הראוי להוסיף, שיש לו לפועל זה אחים בערבית (مَتَن) ובסורית (שורש מתן).

(ב) בביאורו ל-II K i-ii: 53 ואילך מעיר ג. בצדק, שהתיאור האוגריתי הקבוע של "קבלת אורח מתוך חשש לשמועות רעות" נמצא גם בשורות המקוטעות שב-ID: 93b ואילך, המתארות את הגובתו של דנאל לְשִׁמְעַע בשורת מות אֶקֶת בננו. עד עתה הושם לב רק לשני תיאורים כאלה והם מוסבים על נקבות (על ענת ועל אֶתֶרֶת), אולם כאן לפנינו אותו תיאור ממש בלשון זכר. משמעותו הכללית של תיאור סכימתי זה כבר הובנה עליידי קאסוטו²², והוא פירש גם את רוב סתומותיו, אולם הואיל ויש לנו עכשיו גירסת דנאל הנל נוכל לדקדק קצת יותר בפירוטם. ואלו הן שלוש הגירסאות הנידונות:

על ענת	על אֶתֶרֶת	על דנאל
(V AB iii-iv: 29b-32a)	(II AB ii: 16b-20)	(I D: 93b-96a)
כה. פענם (30) תמט	כה. פענם (17) [תמט]	כה. פענם (94) חמט.
בערן. כסל. תתבר	[בערן. כסל (18) [תתבר]	עלן. פנה. ת(?)רע ²³
(31) עלן. פנה. תרע.	[עלן. פנה. תרע]	[בערן (95) כסל. יתבר]
תען. פנת (32) כסלה	(19) תען. פנת. כסלה]	[תען. פנת. כסלה]
אנש. דת. מרה	(20) אנש. דת. מרה]	(96) אנש. דת. מרה]

גירסת דנאל מאשרת אפוא את דעתו של קאסוטו ש־פענם הן הנושא לפועל תמט. אולם 'יתבר' לעומת תתבר שבגירסת ענת (ולפי כל הנראה גם בגירסת אֶתֶרֶת – וכך השלמתי לעיל) יש בו נוי לשנות במקצת את פירושו: "מֵאָחֹר פְּסָלִיָהּ הִשְׁבְּרִי, כי א) קשה לחשוב שתיבת כסל הבאה כאן במספר יחיד ללא ספק) תשמע פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה, ו-ב) 'יתבר' בא דווקא כשמדובר על זכר, ואילו תתבר דווקא כשמדובר על נקבה. אמור מעתה: 'יתבר' ו-'תתבר' שתיהן צורות-פועל אקטיביות, ותרגומה המילולי של הצלע הנידונה יהיה: "מֵאָחֹר פְּסָל שְׁבַר (או: שְׁבָהּ"²³א). לאור ההקבלות הנל נוטה אני להבין גם תתבר שב-II K i-ii: 54 (כסל]ה רארן. תתבר) כפועל אקטיבי, אפעלפי שבמקום זה יכול [כסל]ה להיות גם מספר רבים.

(ג) בשורה 112 ג. מתרגם ככם יִבְכְּךָ (and so), אולם לפי ההמשך יכולה תיבה זו להתפרש גם 'יבכתי', ונראה לי שרוב המקומות שבהם באה תיבת ככם סובלים פירוש זה. ראה גם ידיעות " (תש"ג), ע' 59, והערה 23 שם.

(ד) האפיוודה המסופרת בטור v של לוח זה היא האפיוודה היחידה בכל עלילת כרת המתרחשת במקום-מושבם של האלים. וכדאי להעיר, שזהו גם המקום היחידי בכל העלילה, שבו מסופרים הדברים באריכות והרחבה הרגילות בשאר האפוסים האוגריתיים: אֶל שוּאֵל אֵת הָאֱלֹהִים שְׁבַע פְּעָמִים²⁴). זהו בניגוד למה שנהוג בעלילת כרת, ונראה לי שיוצא-מן-הכלל זה יש בו כדי לתזק את השקפתו של ג. על אפיה הכללי של עלילה זו²⁵.

²² ידיעות י' (תש"ג), ע' 52 – 54.

²³ השינוי חקטן בסדר הצלעות, דהיינו שעניין "שברון המַתְנִים" קודם בגירסת דנאל לעניין "זיעת האפים", אין בו כדי להתמיה ורבים כמותו בגירסות מקבילות שבספרות האוגריתית.

²⁴ [השימוש של כסל בלשון זכר לזכר ובלשון נקבה לנקבה מתבאר לפי מה שכתבתי בספר טרטינר (= לשוננו ט"ו), עמ' 101-102. מ.ד.ק.]

²⁵ השווה את הסכימה האוגריתית הקבועה על מעשה הנמשך שבעת ימים, וראה מה שכתב עלי-כך קאסוטו, תרביץ י"ג (תש"ב), ע' 206 – 207.

²⁵ ע' 7 למעלה וע' 8 למעלה, והשווה ע' 46 באמצע: '...the feeling that KRT was essentially secular history may largely explain the general relaxation of the solemn rigidities of B'L and 'AQHT'

(ה) עניין הריפוי על-ידי שעתקת (ראש טור vi) לא נתחוויר על כל פרטיו. הואיל וחסרות לגו ההוראות שנתן לה אל (ושהיו כלולות כנראה בחלק השבור של טור v). ג א ס ט ר (26) סבור. ש-שעתקת היא המכשפה ש־אל שלח אותה לבצע את הריפוי על-ידי העברת המחלה על הציור ש־קָרַץ אֵל; ודבריו ראויים הם להישמע. — בשורות 8—9 של טור vi אנו קוראים:

הַמָּם. תַּעֲמַת. פִּי(?) מַרְפַּתְּם (9) זַבְלֵן. עַל. רֵאשָׁה. קְרִיאַת הַתִּיבָה הַשְּׁלִישִׁית מִפּוֹקֶפֶקַת (משום שהאות הראשונה שבה ניתנת להיקרא כ-פ, ת ואולי אף כ-ע²⁷). אולם דומה שיש לחלקה לשתי מלים לכל-הפחות, אפעלפי שאינני מֵעֵז להציע לה פירוש. לעומת זה משער אני כי הַמָּם הוא הַמָּ "שֶׁבֶט" כתוספת מי"ם אדורוביאלית ו-תַּעֲמַת היא צורת הנסחרת של פועל עַמַת ומובנה "תַּפְּהָ" (על-פי עֲמַת הערבי, שאחת ממשמעויותיו היא "הִפָּה בשבט"). מכל-מקום יש צורך בבדיקת הנוסח בלוח גופו ובינתיים אני מציע את פירושי לשתי התיבות הנ"ל בהיסוס הראוי²⁸.

* * *

כל המזעניין בחקר הלשון והספרות האוגריתית חייב להכיר תודה מרובה למחבר על שפע העידוד וההתעוררות למחשבה, שהעניק לנו בחיבורו זה. ואם היה בהן בערותי הנ"ל כדי ליתן מושג-מה על שפע זה, הרי לא יצא שכרן בהפסדן.

א. ד. זינגר

א. ד. זינגר הי"ד נפצע פצעי מות בידי מרצחים ערביים בשבת ט"ו טבת תשי"ח ונפטר למחרת ט"ז טבת. מאמרו האחרון של חוקר צעיר זה בן הכ"ד, שהשלימו יומיים לפני מותו, וכן הערכה אישית יתפרסמו בחוברת הקרובה של הידיעות.

(26) בביקרתו המפורטת, *JQR* N. S. 37 (1946—7), pp. 285—293, דוגמה (2).

(27) ג. כותב עֵטְרַפְתָּם (כנראה לפי האותיות עֵטְרַ [...] הברורות שבשורה 45 של טור v שהוא משלימן עֵטְרַ[פְתָּם]) מבלי להעיר דבר על הספק שבקריאת האות הראשונה.

(28) אשר לתיבת זַבְלֵן (שורה 9), שג. מתרגמה *the suffering one*, יש להעיר, שאפעלפי שלכאורה מחייב ההמשך (שורה 10) פירוש מעין זה, הרי בכל שאר המקרים שבהם באה תיבת זַבְלֵן בעלילתנו היא מתפרשת כשם-עצם מופשט (וגיזבורג מתרגמה *malady, sickness*). — כך משמעותה של זַבְלֵן אף ב־ID ii: 42 ועל-פי ההקבלה עַרְשׁ מְדוּ // עַרְשׁ זַבְלֵן החוזרת ונשנית בטור vi של II K דומה שאפשר להשלים את השורות 41—42 I D ii: 41 כך: [ע]ד[ב]ת. נעמי(. ערש .] מדו] [42) יסמסמת. ערש[.] זבלן] (לפי השריוס שבאכטוגראף נראית לי השלמת עַ בראש שורה 41 יותר נכונה מהשלמתו של וירלו) ולתרגמן: "עולות אֶת־מְנַשְׁמֵי עַרְשׁ־דָּוִי / אֶת־יְפֵי עַרְשׁ־מִתְּלָה". הדברים הללו מוסבים על ה-כֶּתֶרֶת הנזכרת לפני-כן ולפי הנ"ל תהיה כוונתן, שהי־כֶּתֶרֶת מנעימות את הבלי הלידה של היולדת המוטלת על עַרְשׁ־דָּוִי. על תפקידן של ה-כֶּתֶרֶת בקשר ללידה ראה מה שכתב ש. שפיגל בס' היובל להר"ל גינצבורג, חלק אנגלי, ניוירק תשי"ו (1956) ע' 312 ואילך.